

Nežni objem življenjskega veselja

Marjan Pogačnik: Cvetje za vse, 1975

✍ Milček Komelj

Pogačnikova grafika Cvetje za vse že s svojim naslovom oznanja umetnikovo naklonjenost do soljudi in prepričanje, da pripada cvetje – torej lepota, sreča in harmonija – vsem, tako kot pripada vsem ljudem na Zemlji naše edino sonce. Da sije isto sonce za vse, je oznanil z naslovom svoje grafike in celo ene izmed razstav slikar Andrej Jemec in ista misel se je nekoč pojavila tudi kot grafit na zidu ljubljanske filozofske fakultete.

Vse to pa gotovo predpostavlja, naj bomo ljudje, ki nam vsem enako pripadajo osnovni pogoj za življenje, pa tudi pravica do lepote, ki nam življenje lajša in plemeniti, vsaj medsebojno strpni in obzirni, tudi če si že ne podajamo rož, tako kot jih s svojo ljubeznivo grafiko vsakomur od nas poklanja Pogačnik.

Rdeče obrobljena slika je do kraja prežarjena z rumeno in oranžno sončno svetlobo. Zleknjeni obris loka pri vrhu ji pod vogalnim robom sinjine obrobja čipka, v katero je umetnik vključil silhuetna obrisa muck, ki jih je, tako kot vse živali, močno ljubil; v rumenem polju pod njim pa se izpod obrobe širokopotezno izvijajo igrive črte kot srečujoče se iztegnjene roke z otroških risb, ki izpričujejo razigranost in veselje. Štukaturna čipka poživlja tudi svetlo rumena pasova nad oranžno profiliranima ogelnima segmentoma na spodnjem delu slike. Osnovna in središčna forma, ki prirašča iz središča

na dnu podobe kot osrednji lik cvetličnega šopka ali vaze, je v celoti preprejena s filigransko čipko, v sredini zgoščeno v aluzijo frontalno razprostrte ptice, nekakšnega folklorno občutnega Svetega Duha, v njej in okrog nje pa se nizajo in povezujejo ornamentalni znakovni fragmenti slikarjeve poetične realnosti. Umetnikove značilne geometrizirane označbe za cvetove, ptice, sonce, školjke, deteljice, v polžasto spiralo zvite praprotne brste ali krogovična in lunetna okna so spremenjene v vzorce, ki estetsko oživljajo grafično tkivo in ga v premišljenih odmerkih, ki na sliki ohranjajo veliko zračnost, poživljajo z živo rdečimi in sinjimi barvnimi poudarki. Pod njimi se vertikalno nizajo bolj šilasti geometrijski liki, veseli kot zastavice, kombinacije vseh teh sestavin pa orkestrirajo kot pravcate likovne skladbe. Vse skupaj učinkuje tudi kot živahna rokokojska arhitektura ali lectasto obarvana štukatura, saj so obrisi vseh likov reliefno pridvignjeni, pri čemer jih odločilno oživlja svetloba, navpično usmerjena nanje.

Za umetnika je bila že od vsega začetka značilna plastično napeta obrisna linija, njegov ustvarjalni razvoj pa se je ustalil v tovrstni 'čipkasti' ornamentalnosti ter specifični reliefni tehniki. Grafika *Cvetje za vse*, ki je sama po sebi v zasnovi izrecno ploskovita, zato dobiva s svojimi obrisnimi sencami pod reliefno pridvignjenimi obrisi tudi plastičen izraz ter je značilen primer Pogačnikove zelo osebno prirejene grafične tehnike, reliefne barvne jedkanice, ki jo je umetnik postopoma prilagodil svoji najintimnejši notranji predstavi. Na izjedkani plošči je barve tudi v najdrobnejše segmente vselej nanašal ročno in je lahko zato tudi več-

barvno grafiko potrpežljivo odtisnil z ene same kovinske plošče. V takem načinu, ki je videti ornamentalno razigran, a do kraja domišljen, pa je lahko umetnik zelo izvirno in muzikalno, s kombinacijami krasilno-znakovnih elementov, barv in ritmov, do kraja izrazil ves svoj čustveni univerzum, tokrat naravnano na bolj veselo struno.

Prav zaradi zahtevne tehnike oziroma z njo izražene izpovedne prepričljivosti je Marjan Pogačnik doživel svetovno odmevnost, največjo od vseh slovenskih in nekdanjih jugoslovenskih grafikov, še posebno v Angliji in Ameriki, kjer je bila leta 1977 na svetovnem natečaju za grafiko v San Franciscu prav ta umetnina (ki so jo videli celo v Indiji in Perziji) tudi nagrajena. Ker je bil umetnik neznansko občutljiv in krhek ter podvržen mučnim depresijam, je v tako domišljeni grafični umetnosti oziroma dolgotrajnem postopku pri odtiskovanju takih grafik nehote odkril tudi svojo delovno terapijo kot specifičen način za premagovanje obupa in doseganje notranje umiritve, zato njegove grafične podobe učinkujejo tudi kot nekakšne brezčasne mandale. Pri takem dolgotrajnem delu mu je predano stala ob strani, ga spodbujala in mu v popolnem ustvarjalnem sožitju ves čas pomagala žena, arhitektka in oblikovalka Bogomila Pogačnik, rojena Avčin.

Pri vsej ustvarjalni natančnosti in izjemni preciznosti, ki ni dopuščala nobenega naključja (na kar je opozoril že Edvard Kocbek), je zmožgel umetnik s svojo čipkasto razčlenjeno arhitektoniko doseči veliko sproščenost ter v prepletih barv in oblik nerazdružno povezati arhitektonski red in pesniško svobodo. Kot je razvidno tudi iz priču-

joče grafike, v njegovih na prvi pogled simetričnih grafičnih listih v resnici ni popolne simetrije, pač pa prevladuje predvsem popolno ravnotežje ele-

toris izsanjanega parka; a ni niti eno niti drugo. Zato iskanje konkretnega motivnega izhodišča za dojetje takih fantazijsko abstrahiranih Pogačnikovih

svoji razdvojenosti med domačijo in Orientom se je počutil, kot da je bil njegov prednik nezakonski potomec kakega Praturka, ki je pred stoletji jezditel na Koroško skozi Pogačnikovo vas Velesovo), pa se v njem domače izročilo prežema tudi z vzhodnim. V takih delih sublimirano živi in na novo oživilja umetnikov prvinski stik s cvetočo naravo in kaligrafsko pretanjeno kulturo; ko jih gledamo, se z očmi sprehajamo po nebeških vrtovih in odkrivamo v njihovih umetelnih prepletih aluzije na arhitekturne 'maskerone', cvetlične otoke in kažipote ter opazamo med rožami navzočnost vedno znova oživelih pesniških ptic, njihovih pojočih kljunov in odtisov krhkkih nožic. Umetnik pa mi je pripovedoval, da nam z dotikom roke, s katerim je podobo vselej osebno odtisnil, medtem želi dober dan, veliko sreče in vse dobro.

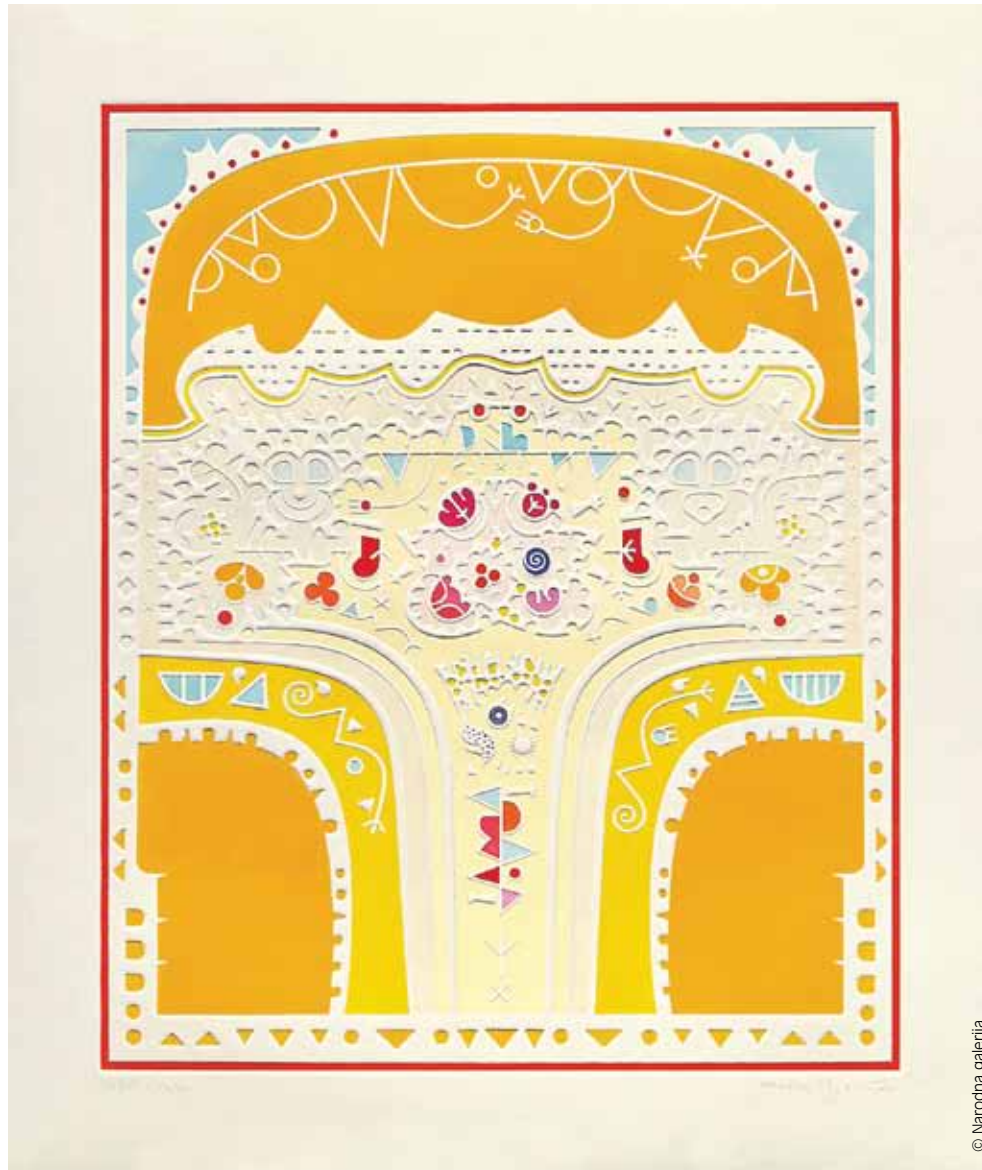
Marjan Pogačnik je bil v bistvu popoln lirik (značilno je, da so ga posebej občudovali pesniki, med njimi Alojz Gradnik) in hkrati neznansko precizen grafični tehnik, ki je v svoje grafike mnogo bolj kot pripoved vnašal poetična občutja in čista, neskaljena čustva, od zimsko otožnih do bolj pomladno upajočih in poletno vedrih. V bogastvo *Cvetja za vse* pa je – četudi po naravi nostalgičen melanholik – očitno vgradil pravo optimistično

mentov, ki se spreminjajo in vedno na novo razraščajo z veliko domišljije; a so do kraja zavezani umetnikovi osebni poetiki oziroma njegovemu takoj prepoznavnemu enkratnemu slogu, temelječemu na ornamentalno razčlenjenih obrisih, nanizanih kot mrežaste izrezanke papirnatih prtičkov, ki se, ko jih razgrnemo, povežejo v nepredvidljivo bogastvo ritmov in oblik.

Nosilna kompozicijska razčlenjenost Pogačnikove grafike *Cvetja za vse* se razprostira ne samo kot drevesasto izoblikovana cvetlična vaza, marveč tudi kot čipkasta fasada ali portal in hkrati kot

umetnin niti ni potrebno, pa četudi se te v resnici vseskozi napajajo iz aluzij na slovensko in svetovno kulturno izročilo in naravo, saj je jasno razvidno, da je umetnik v kompozicijskih zasnovah izhajal iz spomina na stare mašne plašče in vezenine, vrtove in parke, arhitekturo, srednjeveške iluminirane rokopise in baročne štukature (po izobrazbi je bil tudi umetnostni zgodovinar), a je v svojih umetninah vse te impulze vedno na novo in izvirno domišljijsko preurejal in kombiniral. Ker je imel od vsega začetka še poseben smisel za orientalsko obarvano ornamentiko (v

etično 'zapoved': zaupanje v nenehno rast, ki se v osrečujoči sončni luči razširja v nežni objem življenjskega veselja. Z intimno ubrano grafiko, s svojim čipkasto reliefnim grafičnim prtičkom ali svojo duhovno vazo, če že ne filigransko graviranim ustvarjalnim kelihom (Boga je vselej iskal le v intimnosti in krhkosti), nam je ponudil in razgrnil svetlo gredico z barvitim cvetjem, ki naj bi s svojo lepoto razveselilo in zblížalo vse ljudi na Zahodu in Vzhodu zemeljske oble ter v znamenju življenjske harmonije in ljubezni povežalo ves svet. ■

© Narodna galerija